

*Школяр Л. В.,**кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії,
практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І РОЗВИТОК ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОГО НАПРЯМУ В ОСВІТНЬОМУ, НАУКОВОМУ ТА СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРАХ ФРАНЦІЇ

Анотація. У статті розглядається проблема взаємодії представників різних країн і культур в освітньому, науковому та соціальному просторах Франції. Проаналізовано етапи становлення та розвитку міжкультурної комунікації, її основні напрями та принципи існування. Висвітлено основні ідеї мультикультурного підходу у системі французької освіти. Конкретизовано роль лінгвокраїнознавчого напрямку міжкультурної комунікації в освітньому та соціологічному аспектах.

Ключові слова: взаємодія культур, міжкультурна комунікація, мультикультурний підхід, мультикультурна освіта, етапи становлення та розвитку мультикультурної освіти Франції.

Постановка проблеми. Розвиток та гуманізація вітчизняної науки тісно пов'язані із досвідом, втіленим та апробованим передовими країнами світу, що завдає вектор подальшого руху всього наукового суспільства. Цей рух є неможливим без врахування сучасних запитів на поширення міжкультурної взаємодії, вирішення питань міжкультурної комунікації.

З-поміж європейських країн найбільший інтерес привертає Франція – країна з передовими поглядами на вирішення політичних, економічних та соціальних проблем, держава, що гідно відповідає викликам сьогодення, республіка із більш, ніж двохсотрічною історією існування розвиненого полікультурного суспільства.

Теорія і практика вибудовування міжкультурних відносин пов'язана з розвитком французького суспільства і асимільована в освітні, наукові та соціальні програми, спрямовані на консолідацію населення. Франція вважається першою європейською країною, яка ввела мультикультурну освіту, що базується на принципах демократії та рівноправності громадян в усіх загальноосвітніх та дозвільних закладах. Саме цей досвід може стати корисним для переосмислення ролі та потенціалу міжкультурної комунікації в Україні. Окрім цього, потреба вивчення досвіду Франції зумовлена тим, що ця країна передує у розробленні питань, пов'язаних зі вдосконаленням європейського суспільства при максимальному збереженні та примноженні власне французьких надбань, що є головною рушійною силою у педагогічному і соціальному векторах розвитку країни та подальшому становленні всього французького та франкомовного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження французької наукової еліти даної проблематики представлені широким сегментом доробок: Ж. Вансоно, Ж. Верма, Ж.М. Дюфура, Ж. Керзіля, О. Мьон'є, П. Тусена тощо. Ряд українських дослідників (Ф. Бацевич, М. Кульбацька, О. Кучмій, Т. Скубішевська, Б. Слощинський тощо) присвятили свої праці вивченню європейського досвіду міжкультурної комуні-

кації, але концептуальні ідеї, основні напрями розвитку теорії і практики такої комунікації у Франції та історичний ракурс питання недостатньо висвітлені в українському науково-педагогічному дискурсі.

Мета статті – розкрити засадничі принципи розвитку міжкультурної комунікації у Франції, дослідити динаміку поширення лінгвокраїнознавчого напрямку в контексті взаємодії субкультур. Для розв'язання завдань дослідження використовувався ряд методів, зокрема, вивчення і систематизація інформації для з'ясування стану дослідженості проблеми, історико-педагогічний аналіз етапів становлення французької моделі міжкультурної комунікації, методи узагальнення та системного підходу.

Виклад основного матеріалу. Позичуючи себе країною з активною політикою надання притулку, Франція провадить послідовну освітньо-виховну програму розвитку і соціального включення представників інших культур до сформованого французького суспільства.

Витоки міжкультурної комунікації сягають середини XIX ст. – першого міграційного періоду. За статистичними даними, станом на 1872 р. кількість мігрантів у Франції не перевищувала 2%. За рахунок масового переміщення італійців наприкінці сторіччя чисельний показник збільшився до 3% і становив близько 1 млн людей [6]. Основними переміщеними особами були представники різних країн Європи, які хотіли долучитися до сталого французького соціуму з його свободою, рівністю та братерством. Метальна близькість мігрантів дозволила їм відносно швидко асимілюватися в соціум та не призвела до стрімкого розвитку ідеї міжкультурної комунікації, але заклала підвалини для подальшого наукового пошуку.

Другий міграційний період – т. зв. «робітничка міграція» – припадає на перші десятиріччя XX ст. і пов'язується не лише з європейськими, а й із арабськими країнами. Це стає своєрідним поштовхом до усвідомлення соціально-педагогічної потреби у створенні мультикультурно-орієнтованих програм і освітніх технологій, перегляду мовної політики, пошуку свіжих ідей для реалізації освіти та виховання особистості у багатонаціональному соціумі.

Друга половина XX ст. асоціюється з третім періодом міграції. До 1976 р. у Франції нараховується вже близько 4 млн мігрантів, що відповідає 7% населення [9].

Розуміючи, що полікультурне суспільство Франції того часу вимагає міжкультурного підходу у вирішенні соціальних та педагогічних проблем, країна спрямовує зусилля на пошук нових підходів у педагогіці навчання та виховання, налагодження міжкультурних соціальних відносин, організацію взаємодії субкультур, на асиміляцію мігруючого населення,

питання співіснування представників інших культур з певною сформованою групою, територією, етносом, нацією, державою.

Різке збільшення чисельності представників інших культур і, як наслідок, зростання міжкультурних непорозумінь стає предметом дискусій фахівців галузей соціології, лінгвістики, філософії, культурології, психології тощо [2].

Навчально-виховні заклади Франції поповнились людьми, які не володіли французькою мовою, не знали історії, традицій та були далекі від культурної спадщини країни-притулку. Отже, постало питання створення системи виховання і освіти, здатної виконувати культуроохоронну, миротворчу та компенсальну функції на принципах культурного плюралізму, діалогу культур і соціальної справедливості [8]. Мова йде про поступове зародження мультикультурного підходу, демократичне трансформування системи виховання та освіти.

На зміну виключно адміністративній або юридичній допомозі мігрантам приходить педагогічна керованість асимілятивним процесом, розробка моделей співіснування ціннісних орієнтацій різних типів культурних систем, пошук спільних рис, вибудовування єдиного простору задля розвитку свідомості та незалежної особистості в умовах міжкультурної взаємодії. Завданнями фахівців стає повна соціокультурна інтеграція особистості, пошук способів залучення мігрантів до активного життя країни, вирішення їх соціальних та педагогічних проблем через вивчення та поглиблення знань із мови, історії та культури Франції. Увага фахівців переключається на пошук механізмів сприйняття та прийняття французьких звичаїв, традицій, водночас помітне намагання виховати мігранта справжнім патріотом Франції, м'яка франконізація соціуму і концентрація зусиль на вибудовуванні полікультурного громадянського суспільства на засадах збереження національних інтересів країни [1; 3].

Основними принципами міжкультурної комунікації стають принципи гуманізму, демократизму, відкритості, толерантності, міжвідомчої та міжсекторної взаємодії, які визначають загальнодержавний вектор розвитку всього французького суспільства.

Так, принцип *гуманізму* полягає у визнанні цінності людини як особистості, розуміння її прав на гармонійний розвиток та виявлення своїх здібностей, тоді як сутність крос-культурної освіти та виховання зводиться до цілеспрямованого переходу соціального досвіду в особистий за умови визнання будь-якої людини найвищою цінністю.

Принцип *демократизму* фокусується на наданні гарантій правової, соціальної, культурно-етнічної рівності всім громадянам, забезпеченні демократичного характеру стосунків у суспільстві та розв'язанні питань, пов'язаних із такими негативними явищами суспільства, як сегрегація, расизм, шовінізм, ізоляціонізм.

З огляду на потребу забезпечення принципу демократизації та з метою її реалізації, у Франції кінця ХХ ст. було розроблено та запропоновано спеціальну державну програму сприяння культурному та освітньому розвитку несприятливих у соціокультурному відношенні т. зв. ЗЕП зон – територій пріоритетної освіти (*Zones d'éducation prioritaires, ZEP*).

Принцип *відкритості* міжкультурної комунікації розглядається як відкритість до загалу населення, до новітніх течій і напрямів науки; як підтримка послідовності та наступності педагогічних процесів. Відкритість, за тлумаченням української дослідниці Н. Лавриченко, полягає в наданні вихідцям із різних культур прав і можливостей залишатися автентичними

рідній культурі у тому, що стосується шанування національних цінностей, традицій, вибору віросповідання, етичних та естетичних уподобань, способу життя тощо [7, 204].

Дотримання принципу *толерантності* соціально-педагогічної роботи є пріоритетним у Франції в силу історичних процесів. Саме прийняття й розуміння багатств світових культур, різних форм самовираження й способів прояву людської індивідуальності стало для пересічного французького громадянина не тільки моральним обов'язком, а й політичною і правовою потребою. Толерантність сприймається французьким суспільством як «повага до свободи іншої людини, спрямування її думок, поведінки, політичних і релігійних поглядів» [5, с. 304].

Звернення до принципу *міжвідомчої взаємодії* обумовлюється необхідністю створення спеціальних служб-посередників, які забезпечують співіснування всіх виховних інституцій країни та сприяють розвитку окремих осіб у суспільстві, а також їхній адаптації до соціального середовища.

Принцип *міжсекторної взаємодії* полягає у поєднанні зусиль державного сектору (політична складова), комерційного сектору (економічна складова) та некомерційного сектору (громадянське суспільство та некомерційні організації) французького суспільства, чіткому розподілі соціальних функцій та їх контролю.

Відповідно до засадничих принципів мультикультурної освіти, разом із вивченням французької мови, літератури та культури виховується європейська особистість, здатна поєднати в собі цінності східної та західної культур. Уособлюючи систематичні заходи, спрямовані на поліпшення пристосування кожної особистості до активного суспільного життя країни, до її мови, історії, традицій та звичаїв, така освіта проводиться задля надання фахових педагогічних (просвітницьких та розвиваючих), психологічних (діагностичних та корекційних), соціально-медичних, оздоровчих, юридичних, інформаційно-довідкових послуг, тісно пов'язується із задоволенням та вирішенням життєвих проблем і здійснюється за низкою напрямів (лінгвокраїнознавчий, соціально-правова підтримка і захист, освітня соціально-педагогічна і психологічна допомога, організація соціально значущої діяльності у відкритому середовищі тощо).

Освітня політика Франції кінця ХХ ст. характеризується поширенням ідеї престижності французької освіти, провідної ролі французької мови як мови міжнародного та міжнаціонального спілкування [4].

Саме тому лінгвокраїнознавчий напрям сприймається як основний вектор та спрямовується на формування практичних умінь і навичок, вивчення або поглиблення знань із мовних та історико-культурних питань. Мовно-культурне виховання лінгвокраїнознавчого напрямку відбувається на рівні закладів соціально-педагогічної інфраструктури (закладів освіти, організацій соціально-педагогічного спрямування), на рівні органів місцевого самоврядування та місцевої виконавчої влади. Така робота фокусується на поглибленні знань з мови, історії, культури Франції, її економічного та політичного устроїв, формуванні соціокультурної компетентності особистості, вихованні поваги до національних норм, звичаїв, традицій країни та здійснюється шляхом проведення бесід, обговорень, круглих столів, акцій, фестивалів, екскурсій, зустрічей із видатними діячами країни, демонстрації художніх та документальних фільмів, вистав про велич Франції, її місце в світовому соціумі, конкурсів на знання французької мови, літератури, культури, історії країни.

Французькі фахівці-розробники засадничих принципів державної освіти та мовної політики сьогодення наполягають на значущій ролі педагогічного супроводу у процесі становлення мультикультурної самосвідомості кожного члена суспільства і на їх першочерговому значенні на шляху досягнення мети укріплення та збереження єдиного мультикультурного світу.

Висновки. Освітня, соціальна і молодіжна політика сучасної Франції ґрунтуються виключно на плюралістичних моделях поведінки та ідеях міжкультурної комунікації і мультикультурного підходу, що підтверджує ефективність програм всієї мультикультурної освіти.

Вивчення досвіду міжкультурної комунікації у Франції дає можливість скористатися наробками європейських фахівців задля модернізації теорії та практики освітньо-виховних програм України. Теоретичні пошуки основ становлення та розвитку міжкультурного діалогу сприятимуть переосмисленню вітчизняних традиційних ідей міжкультурної комунікації. Мультикультурний підхід, розбудований на багаторічно апробованих освітніх та соціальних програмах передових світових держав, за умови максимального збереження національної та культурно-історичної унікальності нашої країни, може стати у нагоді в осмисленні шляхів подальшого розвитку сучасної системи освіти і виховання в Україні.

Перспективними вважаємо подальше вивчення французьких освітніх та виховних програм, планів заходів тощо, метою яких є розвиток міжкультурної комунікації.

Література:

1. Dufour J.-M. Enfants migrants, la pédagogie a dimension interculturelle. Savoirs et connaissances / J.-M. Dufour // Actes du 5-ème Forum de la pédagogie. – 1991.
2. Gueguen V. Ouverture à l'interculturalité dans une classe relativement homogène socialement et culturellement / V. Gueguen, S. Guillot. – Education, 2013. – 57 p.
3. Kerzil J. L'éducation interculturelle en France: un ensemble de pratiques évolutives au service d'enjeux complexes / J. Kerzil // Carrefours de l'éducation. – 2002/2. – № 14. – P. 120–159.
4. Булгаков Р.В. Специфічні особливості реалізації мультикультурного підходу в освіті Франції. Порівняльно-педагогічні студії. – № 2 (24). – 2015.
5. Зверева І.Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: [монографія]. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 393 с.
6. Історія французької міграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.preavis.org/formation-mr/Luttins/brochure_immigration_1-0.a5.pdf.
7. Лавриченко Н.М. Педагогічні основи соціалізації учнівської молоді в країнах Західної Європи: дис... док. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Н.М. Лавриченко. – Київ, 2006.
8. Лоншакова В.В. Развитие мультикультурного образования Франции (вторая половина XX века) / В.В. Лоншакова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pandia.org/464151>.
9. Максимовский В.П. Зарубежная Европа как регион трудовых миграций населения: [учеб. пособ.] / В.П. Максимовский. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://geo.1september.ru/article.php?ID=200301211#1>.

Школяр Л. В. Межкультурная коммуникация и развитие лингвострановедческого направления в образовательном, научном и социальном пространстве Франции

Аннотация. В статье рассматривается проблема взаимодействия представителей разных стран и культур в образовательном, научном и социальном пространствах Франции. Проанализированы этапы становления и развития межкультурной коммуникации, ее основные направления и принципы существования. Освещены основные идеи мультикультурного подхода в системе французского образования. Конкретизированы роль лингвострановедческого направления межкультурной коммуникации в образовательном и социологическом аспектах.

Ключевые слова: взаимодействие культур, межкультурная коммуникация, мультикультурный подход, мультикультурное образование, этапы становления и развития мультикультурного образования Франции.

Shkolyar L. Intercultural communication and development of the linguistic-ethnographic trend in the educational, scientific and social spaces of France

Summary. The article has been devoted to the description of the problem of interaction between representatives of different countries and cultures in the educational, scientific and social spaces of France. The stages of formation and development of intercultural communication, its main directions and principles of existence are analyzed. The main ideas of the multicultural approach in the French education system are highlighted. The role of the linguistic and ethnographic direction of intercultural communication in educational and sociological aspects is specified.

Key words: interaction of cultures, intercultural communication, multicultural approach, multicultural education, stages of formation and development of multicultural education in France.